
РОЗДІЛ 5 ТРАНСФОРМАЦІЇ СЕРЕДНЬОЇ І ВИЩОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ СЬОГОДЕННЯ

УДК 37.091.3:811.111'243

DOI 10.58407/visnik.263833

БИРЮК Ольга

<https://orcid.org/0000-0002-4951-5465>

Кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри іноземної філології та освітніх технологій,
Національний університет
«Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка
(Чернігів, Україна) E-mail: olhaburyuk@gmail.com

ГРИЦЕНКО Ганна

<https://orcid.org/0000-0002-7849-3162>

Кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри іноземної філології та освітніх технологій,
Національний університет
«Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка
(Чернігів, Україна) E-mail: tascovey@ukr.net

ПРОБНЕ НАВЧАННЯ ЯК МЕТОД ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНОЇ ПЕРЕВІРКИ АВТОРСЬКОЇ МЕТОДИКИ

У статті розглянуто особливості організації та проведення пробного навчання як складника експериментального дослідження в методиці навчання іноземних мов у процесі підготовки магістрів за спеціальністю «Середня освіта (Англійська мова та зарубіжна література)». Актуальність дослідження зумовлена недостатньою розробленістю методики проведення пробного навчання, незважаючи на наявність ґрунтовних праць, присвячених педагогічному експерименту загалом.

Метою статті є визначення структури пробного навчання, а також обґрунтування умов його ефективної організації для перевірки результативності авторських методик навчання іноземних мов.

Методологічну основу дослідження становлять методи теоретичного аналізу, порівняння, узагальнення наукових джерел та моделювання в межах системного підходу.

Наукова новизна полягає у системному описі структури пробного навчання, уточненні змісту етапів його організації та проведення, а також у визначенні умов забезпечення експериментальної валідності та достовірності результатів. У статті доведено, що пробне навчання є ефективним інструментом перевірки гіпотез і має формувальний характер, сприяючи вдосконаленню процесу навчання іноземних мов. Описано чотири етапи пробного навчання (організація пробного навчання, його реалізація, констатація отриманих результатів та їх інтерпретація). Встановлено, що результативність дослідження залежить від чіткості постановки мети й гіпотези, обґрунтованого добору учасників, якості експериментальних матеріалів і валідності критеріїв оцінювання, об'єктивної обробки та інтерпретації отриманих результатів. Висновки. Пробне навчання виступає основним методом експериментальної перевірки ефективності розроб-

леної методики в межах магістерського дослідження, що зумовлено її пілотним характером та необхідністю попередньої апробації в умовах реального освітнього процесу.

Ключові слова: пробне навчання, експериментальна перевірка, методика навчання іноземних мов, магістерське дослідження.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими або практичними завданнями. Підготовка фахівців з навчання іноземних мов (зокрема англійської) в ліцеях та закладах вищої освіти здійснюється на основі освітньо-професійної програми (ОПП) другого (магістерського) рівня за спеціальністю Середня освіта (Англійська мова та зарубіжна література), зміст якої регламентується відповідними нормативними документами Міністерства освіти і науки України. Відповідно до проєкту Стандарту вищої освіти України, магістерська підготовка спрямована на розв'язання складних завдань у сфері освіти, досліджень та інновацій, формування фахових компетентностей з англійської мови, зарубіжної літератури, педагогіки, а також оволодіння сучасними методиками навчання з орієнтацією на дослідницьку діяльність. Саме тому не менше 10% обсягу ОПП має бути спрямовано на підготовку магістерського дослідження (кваліфікаційної роботи).

Під магістерським дослідженням (кваліфікаційною роботою) ми розуміємо самостійну науково-дослідницьку роботу теоретико-експериментального характеру, спрямовану на розв'язання актуальних методичних проблем навчання англійської мови або зарубіжної літератури на основі сучасних теоретичних підходів і результатів власного дослідження. Мета магістерської роботи полягає в теоретичному обґрунтуванні, практичній розробці та експериментальній перевірці ефективності запропонованої в дослідженні методики навчання та / або контролю однієї зі складових іншомовної комунікативної компетентності або їх окремих компонентів.

ОПП Середня освіта (Англійська мова та зарубіжна література) передбачає виконання здобувачами вищої освіти кваліфікаційної роботи за одним із двох напрямів: методика навчання англійської мови або методика навчання зарубіжної літератури в старших класах / закладах вищої освіти. У нашій статті розглянемо методику організації та проведення експериментального дослідження з методики навчання іноземних мов.

Експериментальна перевірка ефективності авторської методики передбачає використання магістрантом-дослідником як основних, так і допоміжних емпіричних методів дослідження. Серед основних методів слід виділити пробне навчання та експеримент. В умовах магістерського дослідження, обмеженого в часі та ресурсах, використання пробного навчання є більш доцільним, що зумовлено пілотним характером розробленої методики та необхідністю її попередньої апробації в умовах реального освітнього процесу. На відміну від методичного експерименту, який передбачає жорстко регламентовану процедуру, пробне навчання забезпечує гнучкість у впровадженні методики та дозволяє виявити її недоліки з подальшим удосконаленням.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Основи організації та проведення педагогічного експерименту всебічно розкрито в працях Б.С. Волкова, Н.В. Волкової, А.В. Губанова (2010), С.У. Гончаренко (2008), Г.Т. Кловак (2003), С.О. Сисосвої та Т.Є. Кристопчук (2013), Н.Т. Тверезовської та В.К. Сидоренко (2013) тощо. Теорія та практика експерименту в методиці навчання іноземних мов ґрунтовно висвітлені низкою дослідників (Гурвич П.Б., Штульман Е.А., J. McDonough та S. McDonough). Проте методика проведення пробного навчання залишається недостатньо розробленою в сучасній методичній науці.

Формулювання мети статті. Мета нашої статті – визначити структуру пробного навчання, описати етапи його організації та проведення, а також обґрунтувати умови його ефективного використання для експериментальної перевірки розробленої дослідником методики, спрямованої на вдосконалення процесу навчання іноземних мов.

Висвітлення процедури теоретико-методологічного дослідження із зазначенням методів. Методологічну основу дослідження становить системний підхід, що розглядає пробне навчання як цілісну систему з взаємопов'язаними компонентами (мета, етапи, зміст, засоби, результати). Використано методи теоретичного аналізу, порівняння, узагальнення наукових джерел, моделювання, що дозволило визначити структуру пробного навчання, зміст його етапів та умови його ефективної організації та проведення.

Наукова новизна дослідження полягає у системному описі структури пробного навчання як окремого методу дослідження в методиці навчання іноземних мов, уточненні змісту етапів його організації та проведення, а також у визначенні умов забезпечення експериментальної валідності та достовірності результатів.

Виклад основного матеріалу. Пробне навчання є видом дослідження, що ґрунтується, насамперед, на ерудиції та педагогічній інтуїції вчителя-дослідника. Спираючись на власний професійний досвід, учитель здійснює пошукову діяльність, у процесі якої перевіряється істин-

ність або хибність попередньо висунутого й обґрунтованого припущення, спрямованого на вдосконалення окремих складників процесу навчання іноземної мови [2, 46]. Пробне навчання має формувальний характер, оскільки його метою є перевірка висунутої гіпотези, що передбачає створення нових умов, впровадження нових методів, прийомів, засобів у процес навчання.

Пробне навчання має чітку структуру, що складається з чотирьох етапів: 1) організації пробного навчання; 2) його реалізації; 3) констатації отриманих результатів; 4) їх інтерпретації. Розглянемо зміст цих етапів.

Етап організації пробного навчання включає такі компоненти, як: визначення мети та завдань, розробка гіпотези, вибір необхідної кількості експериментальних об'єктів, визначення необхідної тривалості пробного навчання, розробка експериментальних матеріалів, визначення критеріїв оцінювання рівня сформованості досліджуваного об'єкта.

Мета пробного навчання спрямована на перевірку ефективності авторської методики, розробленої на основі результатів теоретичного дослідження проблеми. Дослідник формулює гіпотезу, під якою розуміють обґрунтоване припущення, що включає нові, ще не підтверджені наукою положення, істинність яких може бути перевірена з використанням наявних або спеціально розроблених дослідниками методів [2, 47]. Перевірка гіпотези здійснюється в природних умовах навчання під час проведення уроків / занять англійської мови та передбачає свідоме відокремлення досліджуваного явища від інших і можливість ізольованого врахування його методичного впливу на досліджуваних [3, 123]. З цією метою необхідно визначити низку завдань, релевантних меті пробного навчання.

При виборі необхідної кількості експериментальних об'єктів слід визначити навчальний заклад (школа або ЗВО), кількість учасників пробного навчання та експериментальних груп.

Відбір учасників експерименту передбачає загальну кількість учнів та їхню кількість у експериментальній та контрольній групах. До уваги береться: 1) загальне число учнів відповідного віку у старшій школі / студентів у ЗВО; 2) мінімально необхідне число, здатне забезпечити достовірність результатів навчання; 3) можливість охоплення щонайбільшого числа учнів / студентів, оскільки чим більша кількість учасників пробного навчання, тим надійніші отримані результати [1, 26].

Кількість груп залежить від характеру організації дослідження. У ході лінійного пробного навчання аналізується одна і та ж група, яка є і експериментальною, і контрольною. У такому випадку спочатку фіксуються контрольні характеристики групи, а після впровадження розробленої дослідником методики знову визначається стан досліджуваного явища за його контрольними характеристиками.

Паралельне дослідження передбачає участь двох груп: контрольної та експериментальної. Їхній склад має бути подібним за всіма характеристиками, що можуть вплинути на результат пробного навчання, зокрема, кількістю учасників, їхнім віком, академічною успішністю, професійною підготовкою вчителя, умовами навчання в класі. В експериментальній групі навчання відбувається на основі авторської методики магістранта, а в контрольній групі – за традиційною методикою, яка також має бути описана в експериментальній частині кваліфікаційної роботи [4, 51].

Мінімально достатній термін проведення пробного навчання потрібно окремо обґрунтовувати в кожному конкретному дослідженні. Це можна здійснити, по-перше, через аналіз попереднього досвіду аналогічних експериментів, у яких отримано коректні науково-практичні результати, а по-друге – шляхом зіставлення мети й завдань дослідження з необхідною тривалістю пробного навчання [3, 130].

Експериментальні матеріали для пробного навчання – це спеціально розроблений навчально-методичний комплекс, який використовується для перевірки висунутої гіпотези, т.б. ефективності нових методів, прийомів або засобів навчання у реальних умовах навчання. Вони, як правило, включають: 1) навчальні матеріали, розроблені на основі запропонованого дослідником комплексу / системи вправ (плани-конспекти уроків, дидактичні матеріали, тощо); 2) діагностичні матеріали (тести для визначення вихідного та підсумкового рівня сформованості знань, навичок та вмінь, анкети, питальники, тощо). У ході пробного навчання всі його учасники мають бути забезпечені необхідними друкованими, аудитивними, відео- та цифровими матеріалами.

Експериментальні матеріали мають відповідати таким вимогам: 1) цільова спрямованість, т.б. розроблені матеріали повинні чітко відображати мету та завдання дослідження, забезпечувати перевірку висунутої гіпотези; 2) контрольованість результатів, т.б. завдання мають дозволяти об'єктивно вимірювати результати навчання; 3) експериментальна чистота, т.б. матеріали повинні чітко відокремлювати експериментальний фактор від інших впливів, щоб результати були достовірними.

Однією з умов проведення пробного навчання є визначення ознак, за якими можна з достатньою вірогідністю стверджувати про зміни досліджуваного об'єкта під впливом запропонованих методичних дій [3, 127]. Досліднику необхідно розробити та ретельно описати кри-

терії оцінювання (якісні та кількісні) рівня сформованості досліджуваного явища. Відповідно до вагомості кожного критерію нараховується певна кількість балів. З метою об'єктивної оцінки показники за кожним критерієм визначаються за такою схемою: 1) підраховуються набрані учнями / студентами бали за запропонованою дослідником аналітичною шкалою; 2) підраховується «коефіцієнт навченості» (К) за формулою В.П. Беспалька: $K = a/n$, а - кількість набраних балів, n - максимальна кількість балів.

Реалізація пробного навчання в межах методичного дослідження включає такі фази: 1) вхідний зріз рівня сформованості досліджуваного явища; 2) навчання на основі розробленої дослідником методики; 3) підсумковий зріз.

Мета вхідного зрізу полягає у визначенні початкового рівня сформованості досліджуваного явища, що забезпечує «точку відліку» для подальшого порівняння з результатами підсумкового зрізу. Крім того, результати зрізу дозволяють підібрати експериментальну та контрольну групи або переконатися в однаковому початковому рівні учасників цих груп. Підсумковий зріз спрямований на визначення рівня, досягнутого учнями / студентами після впровадження авторської методики у процес навчання.

При підготовці завдань зрізів необхідно враховувати низку основних положень. По-перше, об'єктами зрізу мають бути основні, необхідні для конкретного дослідження аспекти володіння іноземною мовою, тобто знання, навички та вміння. По-друге, завдання зрізів мають бути адекватними суті дослідження, що проводиться. По-третє, завдання для зрізів мають бути посилюючими для конкретного контингенту випробуваних, тобто матеріал для зрізів має відбиратися на основі вивченого матеріалу.

При виконанні зрізів усі учасники пробного навчання мають перебувати в однакових умовах. Тривалість виконання зрізів має бути мінімальною, не перевищувати одну аудиторну годину для учнів і дві аудиторні години для студентів.

Процес навчання за розробленою дослідником методикою має бути чітко та детально описаний з метою забезпечення її відтворюваності іншими вчителями / викладачами. Експериментальні матеріали повинні бути представлені в основному тексті кваліфікаційної роботи або в додатках.

Етап констатації отриманих результатів спрямований насамперед на визначення кількісних і якісних показників отриманих результатів дослідження, які слугують підґрунтям для встановлення певних закономірностей. У межах цієї фази виокремлюють два складники: опрацювання результатів і формулювання висновків [2, 48].

У ході перевірки завдань вхідного та підсумкового зрізів виставляються бали за визначеними критеріями. Далі відбувається підрахунок загальної кількості балів та визначається середній бал за кожним критерієм та середній загальний бал і середній коефіцієнт навченості за всіма критеріями в експериментальній та контрольній групі. Отримані дані представляють у таблицях, діаграмах або схемах.

Якісний аналіз отриманих результатів вхідного зрізу дозволяє: 1) встановити вихідний рівень сформованості досліджуваного явища та підтвердити або спростувати необхідність застосування спеціально розробленої методики для досягнення відповідного рівня його сформованості; 2) виявити типові помилки і труднощі у засвоєнні навчального матеріалу, спрогнозувати шляхи їх подолання та внести відповідні корективи у методику навчання. Аналіз результатів підсумкового зрізу дозволяє зробити висновок про рівень сформованості досліджуваного явища після впровадження авторської методики.

Етап інтерпретації отриманих результатів полягає у з'ясуванні причин отриманих результатів і підтвердженні їхньої надійності та охоплює такі складники, як аналіз даних і розроблення методичних рекомендацій [2, 48]. Дослідник визначає, чи досягнуто поставлену мету пробного навчання, та перевіряє, чи підтвердилася висунута гіпотеза.

Порівняння результатів вхідного та підсумкового зрізів за всіма критеріями в експериментальній групі дозволяє простежити динаміку змін рівня сформованості об'єкта дослідження. Позитивні зміни підтверджують ефективність розробленої дослідником методики; відсутність приросту або негативні зміни свідчать про її неефективність. Порівняльний аналіз результатів в експериментальній та контрольній групах дозволяє зробити висновок про переваги або недоліки авторської методики над традиційною методикою навчання. На основі отриманих кількісних та якісних показників магістр виявляє та пояснює причини отриманих результатів, беручи до уваги особливості авторської методики в порівнянні з традиційною, рівень підготовки учнів / студентів, умови навчання тощо.

З метою ефективного впровадження авторської методики в освітній процес магістр розробляє методичні рекомендації для вчителів / викладачів, які містять детальні роз'яснення та поради щодо практичного застосування методики. У методичних рекомендаціях доцільно

1) пояснити суть авторського підходу, його цілі та відмінності від традиційних методів; 2) надати чіткий опис етапів, правил та рекомендацій, які є обов'язковими для досягнення результату; 3) навести перелік засобів навчання, необхідних для реалізації методики; 4) описати показники або зміни, яких мають досягти учні / студенти завдяки цій методиці.

Ефективність проведення пробного навчання забезпечується сукупністю взаємопов'язаних організаційних, методичних і діагностичних умов:

1. Чіткість наукового задуму дослідження. Пробне навчання має базуватися на чітко сформульованій меті, конкретних завданнях і обґрунтованій гіпотезі, що підлягає перевірці в реальних умовах навчання.

2. Поетапність і структурованість процесу. Ефективність забезпечується дотриманням усіх етапів пробного навчання: організація, реалізація (вхідний зріз – навчання – підсумковий зріз), констатація результатів, їх інтерпретація.

3. Обґрунтований добір учасників і організація груп. Необхідно забезпечити достатню кількість учасників для достовірності результатів, а також подібність контрольної та експериментальної груп за ключовими параметрами (вік, рівень підготовки, умови навчання). У разі лінійного дослідження – фіксацію вихідних показників однієї групи.

4. Визначення оптимальної тривалості навчання. Термін проведення має відповідати меті дослідження та бути достатнім для виявлення змін у сформованості досліджуваного явища.

5. Якість і релевантність експериментальних матеріалів. Навчально-методичні та діагностичні матеріали повинні відповідати меті дослідження, забезпечувати можливість об'єктивного вимірювання результатів та ізолювати експериментальний фактор.

6. Чітка система критеріїв оцінювання. Необхідно розробити валідні якісні й кількісні критерії оцінювання рівня сформованості досліджуваного об'єкта, а також забезпечити об'єктивну процедуру підрахунку результатів.

7. Об'єктивна обробка та інтерпретація результатів. Поєднання кількісного та якісного аналізу дозволяє виявити динаміку змін, встановити закономірності та підтвердити або спростувати гіпотезу.

Сукупність цих умов гарантує наукову обґрунтованість, достовірність і практичну значущість результатів пробного навчання.

Висновки та перспективи подальшого дослідження. Отже, пробне навчання виступає основним методом експериментальної перевірки ефективності розробленої методики в межах магістерського дослідження. Воно має формувальний характер і сприяє вдосконаленню освітнього процесу на уроках / заняттях іноземної мови. Пробне навчання має чітку чотирьохетапну структуру, що забезпечує логічність і наукову обґрунтованість дослідження. Дотримання низки умов при плануванні, організації та проведенні пробного навчання забезпечує досягнення поставлених цілей. Перспективи подальших досліджень ми вбачаємо в розробці типових моделей пробного навчання для різних аспектів іншомовної комунікативної компетентності.

References

- Бирюк О.В., Лілік О.О., Стеченко Т.О. Методика написання магістерської роботи в контексті професійної підготовки вчителів англійської мови та зарубіжної літератури: навч.-метод. посібн. Чернігів: Національний університет «Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка, 2024. 92 с.
Byriuk, O.V., Lilik, O.O., Stechenko, T.O. (2024). *Metodyka napysannia mahisterskoi roboty v konteksti profesiinoi pidhotovky vchyteliv anhliiskoi movy ta zarubizhnoi literatury : navch.-metod. posibnyk* [Methodology for Writing a Master's Thesis in the Context of Professional Training of Teachers of English and World Literature: Teaching and Methodological Guide]. Chernihiv: T.H. Shevchenko National University «Chernihiv Colehium». 92. [in Ukrainian].
- Методика навчання іноземних мов і культур: теорія і практика: підручник для студ. класичних, педагогічних і лінгвістичних університетів / Бігич О. Б., Бориско Н. Ф., Борецька Г. Е. та ін.; за загальн. ред. С. Ю. Ніколаєвої. Київ : Ленвіт, 2013. 590 с.
Metodyka navchannia inozemnykh mov i kultur: teoriia i praktyka: pidruchnyk dlia stud. klasychnykh, pedahohichnykh i linhvistychnykh universytetiv / Biych O. B., Borysko N. F., Boretska H. E. ta in.; za zahaln. red. S. Yu. Nikolaievoi. Kyiv : Lenvit, 2013. 590 s. [Methodology of Teaching Foreign Languages and Cultures: Textbook]. Kyiv: Lenvit. 590. [in Ukrainian].
- Сисоєва С.О., Кристопчук Т.Є. Методологія науково-педагогічних досліджень: підручник. Рівне: Волинські обереги, 2013. 360 с.
Sysoieva, S.O., Krystopchuk, T.Ie. (2013). *Metodolohiia naukovo-pedahohichnykh doslidzhen: pidruchnyk* [Methodology of Educational Research: Textbook]. Rivne: Volynski oberegy. 360. [in Ukrainian].

4. Староста В.І., Товканець Г.В. *Методологія та методи науково-педагогічних досліджень: навч.-метод. посібник*. Мукачево: МДУ, 2015. 64 с.
 Starosta, V.I., Tovkanets, H.V. (2015). *Metodoloihia ta metody naukovo-pedahohichnykh doslid-zhen: navch.-metod. posibnyk* [Methodology and Methods of Educational Research: Teaching and Methodological Guide]. Mukachevo: MDU. 64. [in Ukrainian].

BYRIUK Olha

<https://orcid.org/0000-0002-4951-5465>

PhD in Pedagogical Sciences, Associate Professor,
 Associate Professor of the Department
 of Foreign Philology and Educational Technologies,
 T.H. Shevchenko National University «Chernihiv Colehium»
 (Chernihiv, Ukraine) E-mail: olhabyryuk@gmail.com

HRYTSENKO Hanna

<https://orcid.org/0000-0002-7849-3162>

PhD in Philology, Associate Professor,
 Associate Professor of the Department
 of Foreign Philology and Educational Technologies,
 T.H. Shevchenko National University «Chernihiv Colehium»
 (Chernihiv, Ukraine) E-mail: mackovey@ukr.net

TRIAL TEACHING AS A METHOD OF EXPERIMENTAL VERIFICATION OF AN AUTHOR'S METHODOLOGY

The article examines the specific features of organizing and conducting trial teaching as a component of experimental research in foreign language teaching methodology within the framework of Master's training in the specialty «Secondary Education (English Language and World Literature)». The relevance of the study is determined by the insufficient development of the methodology of trial teaching despite the availability of substantial research devoted to pedagogical experiments in general.

***The purpose of the article** is to define the structure of trial teaching and to substantiate the conditions for its effective organization in order to verify the effectiveness of author-developed foreign language teaching methodologies.*

***Methodology.** The methodological framework of the study is based on methods of theoretical analysis, comparison, generalization of scientific sources, and modeling within a systemic approach.*

***The scientific novelty** lies in the systematic description of the structure of trial teaching, clarification of the content of its stages of organization and implementation, and identification of the conditions ensuring experimental validity and reliability of results.*

The study demonstrates that trial teaching is an effective tool for hypothesis testing and has a formative character, contributing to the improvement of foreign language teaching. Four stages of trial teaching are described: organization, implementation, recording of results, and their interpretation. It is established that the effectiveness of the research depends on the clarity of the aim and hypothesis, the justified selection of participants, the quality of experimental materials, the validity of assessment criteria, and the objectivity of data processing and interpretation.

***Conclusions.** Trial teaching serves as the key method for experimentally verifying the effectiveness of a developed methodology within a Master's research framework, due to its pilot nature and the necessity of preliminary approbation in real educational settings.*

***Keywords:** trial teaching, experimental verification, foreign language teaching methodology, Master's research.*

Стаття надійшла до редакції: 20.04.2026

Рецензент – доктор педагогічних наук, професор **О.О. Лілік**